

en aan distributiebescheiden. Die behoefte leefde óók bij de vele duizenden Joden die reeds in '42 een schuilplaats gevonden hadden. Deze laatsten werden als regel door kleine tot zeer kleine verzorgingsgroepen (de 'organisatoren' van hun onderduik) geholpen en die groepen konden die hulp alleen maar bieden doordat zij los van elkaar illegale contacten onderhielden met ambtenaren van bevolkingsregisters en van distributiediensten.

Zo was in Amsterdam in '41 in sociaal-democratische kringen een verzorgingsgroep tot stand gekomen die de redactie van *Het Parool* bijstond: de groep-'Gerretsen' ('Gerretsen' was de illegale naam van A. Oeldrich). Deze groep ging er zich later in dat jaar op toeleggen, uit pb's van Joden de J te verwijderen. In '42 begon zij allerlei vervalsingen te produceren. Cliché's kreeg ook zij van de bedrijfsleider van van Leer's Clichéfabriek, van der Hurk; zij had voorts de beschikking over een eigen handpers. Haar technische middelen waren beperkter dan die van de PBC. Oeldrich zocht daarom steun bij die laatste organisatie, breidde tegelijk zijn contacten bij verschillende distributiediensten uit en was in de zomer van '44 zo ver dat hij per maand enkele tienduizenden bonkaarten kon laten rondbrengen die hoofdzakelijk 'achterom' verkregen waren. Men begrijpt: zulk een groep alleen al telde tenslotte enkele honderden vaste medewerkers.

Dit verzorgingswerk kende, zou men kunnen zeggen, twee tendenzen: de tendens tot uitbreiding en de tendens tot bundeling. De eerste tendens vloeide voort uit het feit dat voor het groeiend aantal illegale werkers en onderduikers niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief steeds meer hulp nodig was, de tweede uit de omstandigheid dat het voor kleine verzorgingsgroepen die met elkaar in contact kwamen, vaak een groot voordeel betekende indien men van elkaars ervaringen en contacten kon profiteren; door concentratie van bepaalde werkzaamheden kon men dan veelal ook de risico's (die op zichzelf van maand tot maand toenamen) beperken. Die concentratie werd van eind '43 af bevorderd door het feit dat het toen in illegale kringen langzamerhand bekend werd dat er een grote organisatie bestond (de LO) die uit de buit van de 'kraken' der Knokploegen maandelijks grote aantallen bonkaarten kon doorgeven, en dat er nóg een organisatie was, het Nationaal Steunfonds, waar men kon aankloppen als er voor het illegale werk of voor de onderduikers geld nodig was.

Tussen verschillende verzorgingsgroepen die, als de groep-'Gerretsen', Amsterdam als basis hadden, kwam eind '43 een vast contact tot stand: zij gingen toen een soort federatief verband aan dat zich 'de Vrije Groepen Amsterdam' noemde, en eenzelfde federatie kwam in Den Haag, met inschakeling van Leidse en Delftse groepen, als 'de Vrije Groepen Den Haag' tot stand. Die federaties gingen op zichzelf weer een zeker eigen leven leiden.